

РАЗГОВОРНИ ЕЛЕМЕНТИ В ПУБЛИЦИСТИЧНИЯ СТИЛ

/Вестникарски подстил/

През последните месеци бяха публикувани редица статии, в които се анализира езикът с оглед на въздействията, оказани върху него от политическия живот по време на тоталитарния режим у нас.¹

Появи се понятието "идеологически език", което наред с по-общото си значение включва в себе си и значението за език, обслужващ общественно-политическия живот у нас години наред. От друга страна, няколко месеца след 10.XI.1989 г. се заговори и за демократизирането на този език.

Повод за настоящото изследване на разговорните елементи /по-нататък РЕ/ във вестникарския подстил на публицистичния стил дадоха официалните и неофициалните реплики /с различен знак/ за езика на опозиционния печат и по-специално за езика на в. "Демокрация". Действително дори и за неспециалиста в. "Демокрация" звучи различно от в. "Дума" например, а от друга страна, и в. "Дума" е различен от предходника си в. "Работническо дело". Неоспорима е промяната на публицистичния стил през последната година. Виден е стремежът за оттласкване от езика, съществувал досега, като, разбира се, отчита се фактът, че публицистичният стил е обработен функционален стил със своите особености, който запазва качеството си на относителна статичност в синхронен план.

Присъствието на РЕ в структурата на текста е характерна черта за публицистичния стил, като относителният им брой е различен за различните жанрове. Целта на изследването е да се установи дали общото впечатление за демократизиране на стила е свързано и с увеличен брой РЕ, включени в текстовете от този стил. Проучен е лексикален и синтактичен материал от вестниците: "Работническо дело", "Дума", "Демокрация", включен в текстове и от трите типа публицистични жанрове – информативен, аналитичен и художествен.² Направени са сравнения между "Работническо дело" и "Дума", като органи на БКП /БСП/, между "Дума" и "Демокрация" като органи на управляващата партия и опозицията, между "Работническо дело", от една страна, и "Демокрация", от друга, за сравняване на езика на

времето и между различните публицистични жанрове, независимо от вестника, в който са публикувани, с цел да се види значението на жанра за броя и характера на РЕ.

В таблица 1 са посочени резултатите в брой на хиляда % / от изследваните текстове.

Таблица 1

Жанр	Вестник		
	"Раб.дело"	"Дума"	"Демокрация"
Информация	1,1	4,3	6,4
Публицистична статия	3,9	5,9	10
Репортаж	2,6	3,3	3.15
Интервю	0,7	3,1	1,1
Очерк	43,4	15,3	13,9

Получените резултати дават основание за следните изводи:

1. Наблюдава се закономерно увеличаване на РЕ след 10.XI. 1989 г. в информативния и в аналитичния тип текстове.

2. РЕ са по-малко в информативните жанрове и са повече в аналитичните, като тази закономерност се запазва и сега /изключение прави интервюто, където броят на РЕ е изненадващо малък/.

3. От аналитичните жанрове най-голям е броят на РЕ в публицистичната статия. Вижда се, че във в. "Дума" и "Демокрация" са употребени значително повече РЕ отколкото във в. "Раб. дело". Това вероятно се дължи на темите, разработени в тях. От една страна, в "Дума" и "Демокрация" липсват например уводни статии от типа на тези в "Работническо дело", а, от друга, в "Раб. дело" няма polemични статии, в които обект на внимание са действията на конкретен политически противник.

4. Най-голям относителен брой РЕ има в очерка. От изследваните текстове се вижда, че разговорността е умислено търсена в жанра. Този извод важи с особена сила за в. "Раб. дело" и това се обяснява може би с факта, че очерци се пишеха най-вече за т.нар. "хора от народа".

Доказано е, че в писан публицистичен текст най-много РЕ има на лексикално и синтактично равнище. Съотношението между лексикални и синтактични РЕ в проучените текстове е показано в табли-

ца 2, като резултатите са в проценти.

Таблица 2

Вестник	Лексикални РЕ /ЛРЕ/	Синтактични РЕ /СРЕ/
"Габ. дело"	68,6	31,4
"Дума"	82,9	17,1
"Демокрация"	76,3	23,7

А. Лексикални разговорни елементи

По-голямата част от употребените ЛРЕ са със снижена емоционално-експресивна окраска, което всъщност е характерно за разговорната лексика въобще. Техният брой е най-голям в полемичните статии на в. "Дума" и в. "Демокрация", например: зулуми, чалгаджии, гласища, ялова, разциври, врешиял, плюят, пръхнал, писания, присламчва се, мъдря се, кокошкар, измисльотина, далавери, запой, гад, докопам, живуркат, бакни, дупе, трепем, нахлузила, чегъртат, фашага, бумаги, кръшкач, шлия и др. Както се вижда, сред посочените примери се срещат както думи със сравнително слабо отрицателно конотативно значение, така и просторечни думи и вулгаризми.

С положителна експресивна окраска се откриват ЛРЕ предимно в очерците. Това са думи като: школо, дечурлига, тетрадчища, мъжко момче, мерак, машинка, лакардия, младото, раничко, мъжката.

Различни лексикални пластове на общонародния език съставляват обема на разговорната лексика в публицистичните жанрове. Значителен е броят на думите с народен характер, например: крамола, цани се, разтурен, исът /хартията е кът/, кеleme, подир, зер, дундуркал, лакардия, приляга, сецва, докачено и др. В по-голямата си част употребата на тези думи е стилистично мотивирана - чрез неочакваната им употреба се постига освежаване на стила, например: "В продължение на години тоталитаризмът ги е дундуркал, а те за отплата са го възхвалявали и са плели венци на вождя и неговата система", "... само не плачи, зер наистина е мъчно да се гледа...", "Той комай е единствен и управляващата партия го показва постоянно".

Отрицателна експресивност се постига чрез жаргонни думи като: запой, разциври, жестоката работа, отрадна сеч, изпечен чужденец, кръшкач, кокошкар, а също и чрез думи предимно от арабски и

турски произход като: фърман, зулум, далавери, кандисван, зор, хептен, чалгаджия, сеир и др. Не е изненадващо, че посочените думи са използвани в публицистични текстове от аналитичен тип във вестниците "Дума" и "Демокрация".

Разговорен характер придобиват думи и словосъчетания, употребени в преносно значение. Това пренасяне е повече или по-малко обичайно, ето защо експресивността при този вид РЕ е по-слаба, например: "петаме из европейските техникуми", "вървят му предметите", "времето върви", "пребоядисана партия", "той се е грабнал", "бъркат в мозъка", "септември увисва с оневинено изпълнение", "след 10.XI.1989 г. изскочихме от бърлогата си...", "натискане за план", "да ореже неудобни хора", "през главата на директора".

Фразеологичните съчетания с разговорен характер представляват доста висок процент от общия брой на разговорните елементи. Средно за трите вестника той е 14,6, като за "Раб. дело" е 10,9, за "Дума" - 15,8 и за "Демокрация" - 17,4.

Фразеологизмите с експресивно съдържание са предпочитано средство за въздействие в публицистичния стил. Количеството и видът им зависят от жанра на текста и от индивидуалния стил на журналиста. Най-голям е техният брой в очерка и в полемичната статия както в "Раб. дело", така и в "Дума" и "Демокрация". Ето и някои от фразеологичните съчетания, употребени в изследваните текстове: знаеше и зъбите, шурти като фонтан, вири нос, за чудо и приказ, рипа да яде, затича през глава, без да му мигне окото, очн в очи, под дърво и камък, да развържем езичите си, да впрегне в една караца, тури му пецел, бяхме на нож и т.н.

Частичите с разговорен характер не се срещат често в проучените текстове. Най-голям е техният брой в началото на изречението. Чрез частичите се наподобява диалогът в разговорната реч и се постига желаният ефект, например: "Та каква била причината за тоя въпрос?", "Та така", "Ами например че ако другите демократични партии не бяха изчезнали по онова страшно време", "Я по-добре да си приказва", "А то май други нямаше", "Абе момче, хич ли не си чувал какво е казал Мохамед" и др.

Б. Синтактични разговорни елементи

Най-типични от СРЕ са съюзите с разговорен характер, например: "Решиха да не влизат в единоборство с разни конкуренти, ами кротко да заслужат депутатските места", "Ама ще питате защо?",

"Кротко вървяха нещата, ама застана една бабичка", "Махва с ръка, та посивва пепел от цигарата", "Хем е по-авторитетно, хем е по-безопасно" и др.

Определен вид виетнати думи и изрази също придават разговорност на стила, например: "Когато ми обърнах внимание, стана скандал, понеже, видите ли, те не грешели", "Както и да е, снимките бяха върнати като рекламация за тяхна сметка", "... хубава почивка се оказа то, няма що...", "... върху които в крайна сметка лежи цялата отговорност..." и др.

Удвоеното допълнение, макар и да е характерна особеност на книжовния ни език, стилистично придава разговорност на изреченията, в които е употребено. Дублираните допълнения, които се срещат рядко в изследваните текстове, са от типа - показателно местоимение и лично местоимение /"Това го фашистите не можаха/" и от типа - име и лично местоимение /"Предияния главен редактор не го е грижа"/.

Стилистично маркирани са още и употребените в публицистичните текстове:

- въпросителни, подбудителни и възклицателни изречения: "Аз ли ще оправя света?", "Млади са, какво са видели те?", "Погледнете я на какво е заприличала от любов!", "Ей, ама какви зетчета" и др.

- неразчленени изречения - "Ха, сега", "Боже господи!", "Ей", "Хайде", "Ужас!", "Де".

- повелително наклонение с подбудителни частици хайде, я - "Хайде да не издребняваме!", "Я остави".

- разговорни конструкции - "Пък взе, че сложи и двата чифта", "Боже господи, иде ми да се прекръстя!".

Изводи:

1. Наред с останалите промени във вестникарския подстил на публицистичния стил, увеличеният брой на РЕ в "Дума" и "Демокрация" като органи на главните политически сили дава основание да се говори за обновлението му.

2. Броят на РЕ зависи от жанра, темата и личния почерк на автора.

ИЗТОЧНИ И НА ЦИТИРАНИТЕ ПРИМЕРИ

в. "Работническо дело" от 11,12,14,15,16,17,20,21,22,24,

25,26,27.XII.1986 г.

в. "Дума" от 1,2,3,4,6,7,13.VI., 30.VIII.1990 г.

в. "Демокрация" от 2,3,5,25,26.IV., 2,3,7,8,20.V.1990 г.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Ив. Знеполски, Език и политически дискурс, -Лит. форум, бр. 27/5.VII.1990; Ир. Дичев, Защо подозираме езика, -Лит. форум, бр. 30/26.VII.1990; Ел. Димитрова, Глаголът - ключ за времето, -Лит. форум, бр. 30/26.VII.1990; Н. Георгиев, Крещищата глухонама революция, -Култура, бр. 32/10.VIII.1990.

2. Т. Владимирова, М. Москов, Н. Маджарова, Български език, учебник за 10 клас, С., 1990, с. 9-10.